

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi róm kath. irodalmi társulat heti közlönye.

MEGJELENIK MINDEN SZOMBATON.

Előfizetési díjak:		A társulat minden rendű tagjai a lapot tagdíjaikért kapják.	A lap szellemi részét illető cikkek a szer- kesztőségnek, az előfizetési pénzek a pénz- tári, — az esetleges reklamációk pedig a kiadóhivatalnak küldendők.
Egészévre — — — — —	8 kor.	—	—
Félévre — — — — —	4 —	—	—
Negyedévre — — — — —	2 —	Keziratokat nem adunk vissza.	—

Szekularizáció.

Naponkint ismétljük iskoláinkban és az irodalomban, hogy „a történelem az élet mestere.” Mindazonáltal, ha nem akarunk az igazság elől teljesen elzárkózni; ha nem kívánunk igazat adni azon felfordult gondolkodásnak, hogy a szavak nem a gondolatok öszinte kifejezésére, hanem azoknak elburkolására táltattak fel: ugy el kell ismernünk, hogy éppen ez az elvi igazság, melyet a gyakorlati élet terén a legkevésbé veszünk figyelembe.

Az európai államoknak újabbkori ugy, mint magyar állami életünknek ezeréves történelme tanulságokkal teljes adatokban győzhet meg minden higgadtan gondolkozót arról, hogy a jog és igazság alapjáról elvont téveszmék hajhászása ugy, miként ósrégi áldásos intézményeknek a „haladás“ és „üdvös reformok“ nevében kísérletbe vett botor megtámadása végtére is csak siralmas romlásra, sőt nem egyszer állami és nemzeti tönkre vezetett.

És ime, ez általánosan ismert történeti tény dacára szünetlenül tapasztaljuk ma is, hogy az állampolitikai és társadalmi törekvések célpontjául oly eszméket tűznek ki, melyek ismételten végzeteseknek, államra és nemzetre nézve vészteljeseknek bizonyultak; s meg-megújuló elkaseredett ostromok tárgyát képezik oly intézmények, melyeknek áldásos hatását évezredek története hirdeti.

Valóban nagyobb joggal, mint a Bourbonokra, alkalmazhatók a jelzett törekvések főkolomposaira ama szavak: „Semmit sem tanultak és semmit sem felejtettek.“

Habár ugyanis a régi ugy, mint a legújabb történelemből megtanulhatták volna ezen nyugtalankodó elmék, hogy az egyház üldözése, megalázása, kifosztása, sehol és soha sem volt a szabadság, jólét s államérek előmozdítója; de ellenkezőleg igen gyakran

nagy állami, társadalmi és közérkölesi katasztrófák kuforrása: még sem haboznak államokat és népeket ma is ugyanazon gyászos munkára fölhívni; az egyház jogainak megnyirbálásával, javainak elkobzásával fenyegetőzni.

S fájdalom, az ily provokációk, az egyházi javak elkobzásával való fenyegetések újabb időben hazánkban is mind sürűbben és hangosabban hallatják magukat. Tekintélyes lapok a szerzetes rendek vagyosát részletesen felsorolják, hogy az étvágyat annál inkább fokozzák.

S vajjon az ily elvakult szenvedély sugallta törekvésekkel szemben kifizeti-e magát „Az egyházi rend érdeme Magyarország történetében“ című vaskos munka tudós szerzőjével magyar alkotmányos életünk alig pirkadó hajnalától korunkig századról-századra, tizedről-tizedre nyilvános történeti adatokban feltüntetni azon érdemeiket, melyeket a magyar kath. egyház a vallásérkölesi, oktatás- és nevelési ügyek, magyar nemzeti érdekeink, honvédelem, országos ügyek, jótékony intézetek, tudomány, művészet és irodalom körül magának szerzett, s a melyekért őt böles fejedelmek és a háládatos nemzet ezen anyira megirigyelt és felhánytorgatott javadalmakkal ellátták? Vajjon célra vezetne-e a legújabb kor eseménydús történetének könyvével kezünkben megmutatni az egyházi vagyon elkobzására célzó eszme-áramlat magyar bajnokainak, hogy az egyházi birtokok szekularizációja Franciaországban (1789—1796.), Spanyolországban (1835—1844.) és legújabbban Olaszországban (1855—1870.) semmi egyebet nem eredményezett, mint hogy először is azon jótékony csatornák, melyeken át oly bőven áradott ki magára a népre és nemzetre az áldás, teljesen kiapadtak; azután pedig a konfiskált egyházi javak, más állami birtokok példájára többé-kevésbé elpocsékolattak s végre, mert az elkobzott javak fe-

jében az állam nyakába szállott a kötelezettség a kultusz költségeit fedezni, az egyházi személyzetet fizetni: ennél fogva dacára a főképp e téren kifejtett állami takarékoságnak megtörtént, hogy azon összegek, melyeket például Franciaország 1802-től napjainkig egyházi szükségletekre fizetett, már eddig is jóval meghaladták a három milliárd frankot, vagyis az 1790-ben lefoglalt minden haszon és eredmény nélkül eltékozolt egyházi vagyon értékét. (V. ö. „Az egyházi javak szekularizációja Francia-, Spanyol-, és Olaszországban.“)

Mi azt hisszük, hogy minden becsületes fáradságunk, melyet ez ügyben kifejtünk, csak haszontalan szerezcsen-mosás lenne ezen urakkal szemben, mert hiszen ismételve megkísérlett agyarkodásuk tanu rá, hogy ezen urakra nézve a történelem csakugyan nem az élet mestere, és hogy ők századokon át valóban „semmit sem tanultak és semmit sem felejtettek.“

Egyet azonban jegyezzenek meg ezen jó urak s jegyezzék meg azt, hogy ha ők ezen jogfosztó elméletek érvényesítésénél a nemzeti közhajtra hivatkoznak, hát akkor nemcsak nem tanulmányok, hanem öntudatosan ámitók is. Mert a magyar nemzeti közvélemény az egyházi javakkal szemben, hála Istennek, igen messze van az ily kommunista hajlamok nyilvánításától. A magyar jogtisztélet tisztában van azzal, hogy a birtokjog szentsége inog meg Magyarországon azon percben, a melyben a magyar egyház királyi oklevelek által „örök időkre és visszavonhatatlanná“ adományozott vagyonából kivetkőztethető. A magyar közvélemény rég megtanulta az egyházi vagyont a hazai közművelődés, humanizmus és közjótékonyág dúsán gyümölcsöző kincstárának tekiuteni. Erre tehát ne hivatkozzanak csalárdul az urak. —

Végre még egyet.

Az egyházi javak elrablása a forradalom szülöttje. Mert bárha az egyházi javaknak a protestáns államok által való lefoglalása a XVI. század óta nem volt szokatlan dolog; de a kath. egyháznak a kath. állam által való elkobzására a francia forradalom tanította meg Európa államférfiait. És így igen világos a következtetés, hogy a magyar egyházi javak is csak egy francia mintájú forradalomnak eshetnek áldozatul.

Ezt akarják az urak?

No, de talán erre mi, még sem értünk meg egészen itt Magyarországon!

Oriens.

Tarlózás

a belső-szolnoki esperesi kerület történetéből.

Összeszedgeti: *Kovács Gyárfás*

C. Csicsó-Keresztur. A plébánia restaurálása.

A Torma-család 1715-ben az Approbata Constitutióknak már ismertetett cikkelye értelmében nem csak a templomot a hozzátartozó papi és kántori lakással és egyéb ingatlanokkal pereli vissza az ev. reformátusoktól, hanem arra is törekszik. Hogy a templom a vallás igényeinek megfelelően jókarba hozassék és berendezessék. Renoválását ezen templomnak, melyet 1717-ben a tatárok a községgel együtt feldúltak volt, eszközölte I. Torma Miklós — Torma József nagyatyja. Ő ugyanis az előbbi említett tatárdúlás alkalmával elfogatván, onnan történi szerencsés kiszabadulása eméketére helyreállíttatja a templomot.¹⁾

E templom eredetileg — úgy látszik góthikus építkezés volt. A hajó mennyezetét az idők viharai lerombolva, deszkázattal pótolták. A szentély azonban az architectura ősi góth jellegét mindeddig megőrizte. Ezen izlésről tanuskodik továbbá az ámpolnák vakablakja és a templomi elenodiumok részére készített kis tabernaculum az evangéliumi oldal falazatában.

A templom szent István király tiszteletére van avatva. A főoltárkép a mikolai — másképp kolozsvári könnyező Mária kegyképtünk egyik másolata, mely ezen esperesi kerületben mint a csudás sirás környékén, nagyon el van terjedve. E képet a festő a 12 apostol csoportozatával bővítette ki. Két felől szent István és szent László magyar királyok szobra állanak.

A főoltárt Torma János építtette 1767-ben.

Van három mellékoltár: jobb és bal felől egy-egy Mater Dolorosa-oltár. Egyik testmény, másik szobrászmunka. A bal felől oltárkép felett van egy biblikus szoboresortozat: Dániel az oroszlánok vermében, Ezt Torma Dániel 1767-ben emeltette, fenntartva benne emlékezetét s Dániel próféta védszentje iránti azon tiszteletét, hogy az ő könyörgése közbejöttével megszabadítja a jó Isten az embert az oroszlánok szájától (liberat ex ore leonum.)

A harmadik páduai szent Antal tiszteletét hirdeti.

Van egy fülke is oltárszerű berendezéssel. Itt szokták a Krisztus koporsóját berendezni nagypéntekre.

Az oltárok feldíszítései: a közvetlen vagy közvetett Torma-család művei.

Van két harangja és egy csonka csengettyűje. A nagy harangról e felirat beszél: „Öntötte Andráschovszky János Kolozsvárt“. Multját pedig e körirat mondja el: „In Honorem B. M. Miraculosae fusa 1760. die 21. Nov., renovari curata et ampliata per Ill. D. Clementem Betegh. 1870. Parochiae Csicsó-Keresztur“. Mint ezen irat jelzi a nagy harangot, mely a csudatévő Szűz tiszteletét hirdeti, Betegh Kelemen öntette és nagyobbíttatta ujra.

A kisebbik harang 1767-ből való; felirata: „Anno Domini 1767.“ Mint az évszámból sejtethető, Torma Dániel öntette.

Egy rossz csengettyűn ez olvasható: „S. Donate, ora pro nobis. 1795.“

1.) Kolosy-féle Schematismus 150 l.

A templomot terjedelmes kőkerítés övezi. Ezt emeltette 1760-dik évben Torma Dániel özvegye — szül. báró Dujardin Anna-Mária. 1821-ben roskadozó levén, újra építik Weiss Hildebrandt és felesége Torma Zsuzsa osdolai Wass Antal gondnoksága alatt. Az est igazoló cinteremi iratok így hangzanak: Deo uni et trino, qui pussillm et viduam suscipiet p[er] 145 . . . Illustrissima Domina Anna Maria Dujardin nata Baronissa, dieti quondam Domini Danielis junioris Torma de Csicsó-Keresztur relicta vidua. Anno reparatae Salutis MDCCCLX. — Ast injuria temporum desolutum ex pia munificencia Hildebrandi Weiss Supervigiliarum magistris et consortis ejusdem Illustrissimae Dominae Susanae Torma, de novo aedificatum, curante S. Domino Antonio Wass de Osdola, Comitatus Szolnok-Interioris Viceomite. Anno MDCCCLXI.

Papok. A templom és hozzátartozói berendeztetvén és az ev. reformátusoktól visszatért házban paplakással rendelkeztek, a Tormák egyelőre káplánt tartanak. Plébánost 1738-ban kérnek²⁾; de az anyakönyvek már 1733-ban kezdődnek³⁾. Plébániái rangra 1773 május 17-én emeltetett e hitközség⁴⁾. Ezen időig szerzetesek adminisztrálták. Az anyakönyvek szerint legelső világi pap mint plébános Beke István volt, ki 1777. június 23-án halt meg.⁵⁾

Beke István után következő sorrendben következnek a többi állandó lelkészek:

Istók János (1777—1802.) Ennek a Torma-családdal sok harc- és háborúja volt. Vagyonosodási erős vágyával és perlekedő természetével ügyének sokat ártott, mint a kezemen levő családi levelek bizonyítják, mert jogtalan túlkövetelése miatt elveszítve a patronus-család rokonszenvét, válságba sodorta a saját és utódai anyagi existenciáját. Erről több szó leend a patronatus tárgyalásánál — Antalfy József (1802—1813), Hodor Jure (1813—15.), Pálfy Péter (1815—17.), P. Both Názár (1817—21.), Angyal Ignác (1821—22.), T. Szabó Pacificus (1822—1826.), P. Győrffy Adalbert (1826—31.), Brassai István (1831—41.), P. Bayesy Béni (1848—64.), Tamás Péter (1864—70.), szerzetesek (1870—71.), Nagy Ignác (1871—1881.), Fejér Manó (1881—1885.) üszig.

Fejér Manó alatt a templom renováltatik 728 frton a vallás alap által. Az egyháztanácsi intézményt behozza, Torma Miklós nagybirtokos — most alispánnal, a magtár alapját 82 véka gabonával megveti. Áldásos volt e 82 véka: most 800 fítot képvisel. Ezenkívül a csűr, istálló, fáskamra, bejárókapu és kántori lak stb. befedésére 1031 fítot eszközöl ki a vallásalaphól és a felőri fiókhitközség részére egy 70 klg. súlyu harangot öntet 146 frton.

Fejér Manót 1885 őszén Dávid Sándor mostai plébános váltotta fel. Ő folytatta és folytatja Fehér megkezdett művét — a renoválást. A vallásalapunknál nem szűnt meg alkalmazni a buzdítást: kérjetelek és adatik. Figyelmét a rozoga papi lakás teljes renoválására fordította. Fáradozásait siker

követte: otthona kellemes és szép, mi nem muló emlék utána. Ha buzgóságát, hogy templomata is renováltatbassa — siker koronázzandja, az utodok méltan fogják nevét az egyházi ügyek második restauratora gyanánt emlegetni. *Salve!*

Patronatus — ügy. Miat az előadottakból kitűnt, e plébániát restaurálta a Torma-család. Az ev. reformátusoktól e család pereli vissza a templomot, a papi- és kántori lakást minden hozzájuk tartozó ingatlanokkal; és a rommá dult templomot is ez állítja helyre s rendezi be mindenféle egyházi készletekkel. Sőt, mint Torma Mihály és Miklós írják, „a Felsőleges Fő Igazgató Tanács Rendelésénél fogva“ élelmekre (papokéira) Canonica Portio szakítottván ki talajdon örökösünkéből⁶⁾; ezzel és a fent említett tényekkel határozottan igazolva van, hogy a Torma-család tényleg megszerezte a kegyuri címet és jogokat, megtestesítvén az axiomát: patronum faciunt dos, aedificatio et fundus. Mudbármat kifejtette a plébánia restaurálása körül. De nemcsak a templomról gondoskodott, hanem a Rácz, Kozma, Vas, Frater és Tattosy birtokos társaival (Kudn és Felőről is bor, búza és török-búzából még quartát is fizetett. Így, e családoktól volt a kereszturi papnak 455 véka csős török-búzája, 6 $\frac{1}{2}$ kalangya búzája és 20 veder bora.⁷⁾

Azonban egyik plébános — Istók János nevű (1777—1802.) — igen szeretvén a föld javait, túlkövetelő lett. A család birtokából kiszakított Canonica Portióval s az uraktól csupán jóakarattal fizetett quartával nem elégedett meg, hanem a quartával szemben teljes jogigényt támasztott és a patronus kárára szeszfőzési jogot is kezdett uzurpálni és pálinkamérést üzetni. Ezek ellen a familia protestált s a Canonica portio kiszakítása folytán nem érezte magát kötelezettnek egyéb terhek viselésére vagy jogelvezetek nyújtására — nem kivált Istók János részére, ki min: az előpapok „nem volt emberséges, érdemes, és a familiával nem mutkolodó“. S aztán a család egyik része az idők és viszonyok terhei miatt a kegyuri terhek viselésére képes nem levén: ezek folytán a patronatus ügye válságba jutott. A dolog a főkormányzék elé került, mely úgy döntött, hogy „a Tormákat a templom tartása alól közönségesen és simpliciter absolválta“, de Torma József⁸⁾, ki a családból a patronatus terhek viselésére képes volt, a pap fenntartására kötelezte, megmaradván nála a jus praesentandi. E főkormányzékenki rendelet 1789. január 10-én kelt. Azonban Torma Józsefnek, ki magtanul balt el, nagy vagyona a rokonság között szétosztatván s így a patronatusi vagyoni alap szét daraboltatva: a jus patronatus és gyakoriása megszünt s a plébánia fenntartásának terhe a papi és a vallásalapra szállt.⁹⁾ Azonban a megszünt kegyuraság emlékét sokáig fogják hirdetni és megőrizni: a fennálló intézmények, — papi, kántori lakások és a szép Canonica portio.

(Folyt. köv.)

6.) 1802. szept. 13-án kelt felterjesztvényük a felsőleges királyi Igazgató Tanátszhoz.

7.) Szolnok-D. megye Monographiája 421 l. Irta: Kádár József

8.) Kolosi Schematismusa. 159 l. és család 1802-üből való levél.

9.) A Kövári-féle „Erdély nevezetesebb családai“-ban ezen Torma Józsefnek sem születése, sem halála nincs jelezve. A XVIII. századnak II. vagy III. tizedében születetett, 1789-ben él; százas és kir. hivatalos volt.

2.) Torma Mihály és Miklósnak 1806. május 9-én kelt levelök.

3.) Szolnok-Doboka Monographiája 421 l. Kádár Józseftől.

4.) Kolosy Schem. 150 l.

5.) Beke Antal „Erdélyi egyházmegyei Papnöveldeje“ szerint már 1772 évben Csicsó-Kereszturon van; tehát ő volt az utolsó udvari káplán s első plébános.

T Á R C A.

AN. CHRIST. MDCCCC.

PRIDIE KALENDAS IANVARIAS

A IESV CHRISTO INEVNTIS SAECVLI AVSPICIA.

Cultrix bonarum nobilis artium
Decedit aetas: publica commoda,
Viresque naturae relectas,
Quisquis avet, memoret canendo.

Saeculi occidentis me vehementius
Admissa tangunt; haec doleo et fremo.
Pro! quot, retrorsum conspicatus,
Dedecorum monumenta cerno.

Querarne caedes, sceptraque diruta,
An pervagantis monstra licentiae?
An dirum in arcem Vaticanam
Mille dolis initum duellum?

Quo cessit Urbis, principis urbium,
Nullo impeditum servitio decus?
Quam saecula, quam gentes avitae
Pontificum coluere sedem?

Vae segregatis Numine legibus!
Quae lex honesti, quae superest fides?
Nutant, semel submota ab aris,
Atque ruunt labafacta iura.

Auditis? effert impia conscius
Insanientis grex sapientiae;
Brutaeque naturae supremum
Nititur asseruisse numen.

XIII. LEÓ PÁPA

A XX. SZÁZAD ELEJÉN.

(A latin eredeti után.)

Letűnt a század, mely
Hasznosat s a szépet
Serényen művelte.
Áldásos javait
S fölfedett titkait
Az ős természetnek,
Dicsőítő dalban
Kiki üdvözölje!

De engem e század
Eseményi bántnak
S fájdalom-sújtottan
Szomorgok zokogva,
Hogy, visszapillantva,
Találok sok romra.

Fölpanaszoljam-e
A gyilkos harcokat
S ádáz forrongásban
Széttört jogarokat?
Vagy szörnyű tetteit
A féktelenségnek
S a Vatikán ellen
Sok ezernyi csettel
Végbevitt merénylet
Bűnét említsem fel?

Mi által Rómának,
Városok szépséges
Királyasszonyának,
Letűnt dicsősége,
Melyet a századok
S ősrégi államok
Pápák székhelyeül
Tisztelve tartának.

Oh! jaj az Istentől
Elfajult törvénynek.
Mi lesz védelme az
Erénynek, hűségnek?
Meginog alapja,
Romba dől hatalma
Hittől szakadt jognak!

Gonoszt merészelt a
Hittelen bölcsészett,
A vak természetet
Allitván Istennek.

Égi eredetét
Nemünknek tagadja
S hiu árnyak után

Nostrae supernam gentis originem
Fastidit excors: dissociabilem,
Umbras inanes mente captans,
Stirpem hominum pecudumque miscet.

Heu quam probroso gurgite volvitur
Vis impotentis caeca superbiae.
Servate, mortales, in omne
Iussa Dei metuenda tempus.

Qui *vita* solus, certaue *veritas*
Qui recta et una est ad Superos *via*.
Is reddere ad votum fluentes
Terrigenis valet unus annos.

Nuper sacros ad cineres Petri
Turbas piorum sancta petentium
Is ipse duxit: non inane
Auspicium pietas renascens.

IESV, futuri temporis arbiter,
Surgentis aevi cursibus annue:
Virtute divina rebelles
Coge sequi meliora gentes.

Tu pacis almae semina provehe;
Irae, tumultus, bellaque tristia
Tandem residant: improborum
In tenebrosa age regna fraudes.

Mens una reges, te duce, temperet,
Tuis ut instent legibus obsequi:
Sitque unum Ovile et Pastor unus,
Una fides moderetur orbem.

Cursum peregi lustraue bis novem,
Te dante, vixi. Tu cumulum adiiice;
Fac, quaeso, ne incassum precantis
Vota tui recidant Leonis.

LEO XIII.

Kipkedve-kapkodva,
Embernek, állatnak
Faját egynek mondja.

Fékevesztett dölyfnek
Durva erőszaka
Hömpölyög rombolva,
Dicstelen áramba'.
Halandók! Istennek
Parancsit féljétek
S örök törvényeit
Félve tiszteljétek.

Ki egyedül élet
És biztos igazság
S mutatja bátoran
A mennyeknek útját.
Boldog századokat
Várva-várt időket
Ő képes engedni
A föld szülöttinek.

Kegyelmeért esdő
Jámbor seregeket,
Péter hamvaihoz
Ugyanő vezete,
Mutatva jeleit
Az ébredő hitnek.

Jézus! minden idők
Jövendő Birája,
Tekints le kegyesen
Ezen új századra
S isteni karoddal
Dúló lázongókat
Téritsd jobb utakra.

Isteni békének
Csiráid fakaszd fel,
Az öldöklő harcok,
Belő villongások,
Rend s hatalom ellen
Szótt ármánykodások
Végre szűnjenek el.

Vezérleted alatt
Egy szív és egy lélek
Fűzze, kösse egybe
A fejedelmeket.
Egy Pásztor alá hajtsd
A szétvált hívőket,
Ugyanegy igaz hit
Úralja a földet.

Pályámot immáron
Csaknem bevégeztem,
Szent kegyedből élve
Már kilencven évet.
Tetézsd jószágodat
Még azzal a kegygyel:
Hű Leóé imája.
Meghallgattatásra,
Trónodhoz jusson fel! *Oriens.*

A fekete könyvből.

Irta: *Rass Károly.*

Van nekem egy könyvem: egyszerű fekete könyv. Fekete az öltözéke, fehér a lelke. És oda a fehér lapokra ráérek a magam gondolatjait. A bolondosakat is. Úgy egyszer-mászor elmonlok egy-egy lapját ennek a fekete könyvnek, ha helyet adnak neki az újságban.

Szólók pedig ebben a könyvben mindenről: könyvekről, problémákról, életről, irodalomról. Egy-egy színes kép a természetből, ötlet, hangulat, szintén helyet talál. Néha oda teszem a másét is. Nem, hogy eláruljam a magamé gyanánt, hanem, mert tetszik nekem. Csak emberekről nem írok. Már t. i. olyanokról, a kiket látok. Azokat csak nézem és elemzem. Nagyon szeretek elemezni. Ha nem is szeretném, meg kellene szokjam az iskolában, mert ott egyebet sem teszek.

Mégis most az első alkalommal, bevezetésképen emberről szólnok: hushól és vérből álló emberről. Nem bánom, ha leckét is adnak a consequentiából. Voltam én máskor is következetlen. Hanem mégis, azért írok én most róla, mert még mindig a beszédjének a hatása alatt állok, annak a beszédjének a varázsa alatt, a melyet most mondott a múlt héten a parlamenti reformról. Nem is mondom meg, hogy a nagy szítya követte el ezt a beszédet. Mert ő volt az; vitélő nemzetének talán testileg is legnagyobb alakja. Szellemileg bizonyosan.

Tulajdonképen csak egyszer láttam életemben, s egy napot hallottam beszélni. De akkor egész nap ő beszélt.

Minden megmaradt az emlékezetemben: arca, alakja, hangja, beszéde, mozdulatai. Ha Afrikában találkozom vele oroszán vadászaton, akkor is megismerném. Mert az az arc senkihez a világon nem hasonlít, csak Ugron Gáborhoz.

Mindenhez ért, de beszélni tud legjobban. Szónok. Nem tudok jobb szót találni a szótárban, hogy az ő lényegét kifejezzem.

És mikor beszél, olyan mint a fergeget: romból és tisztit. Olyan mint valami elkésett Poseidon, a ki beáll a carneváljába, átvillámlik a tengeren, s végig korbácsolja az oceánt. Ha Vörösmarty volnék, azt mondanám róla, hogy „a hova ér: tör, zúz, vele jár és dül az enyészet.”

Senkinek a beszédét annyi gyönyörűséggel nem olvasom, mint az övét. Van benne valami ellenállhatatlan, félelmetes: az igazság. Van bátorsága kimondani azt, a mit a sok tanulásból, gondolkodásból igazság gyanánt szűr ki magának. Azért gyakran rendre is utasítják a Házban. Mert a világban csak keresik az igazságot, s ha megtalálják, kitekerik a nyakát. A parlamentekben csak rendre utasítják Ugronnak sokszor van benne része. Egyszer egész beszédjéért rendre utasították.

A szeme nyitva van, mikor beszél. Ez azt jelenti, hogy lát, csodálatosan lát mindent. Történelem, politika, jog, törvény mintha ott lebegnének a szemei előtt, a honnau pillanat alatt ki tudja olvasni, a mire szüksége van. Azért olyan szilaj a beszédében. A világon rajta kívül mindenkit zavarba lehet hozni a zajongással, közbeszólásokkal. Őt nem. A zajt tulkiáltja, a közbeszólót agyonüti.

Néha egy-egy szinebhagyott mameluk felaldozza ma-

gát, s közbe mond valamit. És jobb lett volna annak az embernek nem születni. Mert a szítya irtalmatlanul elbánik vele. Annyi bizonyos, hogy az a mameluk aznap nem szól többet közte.

Mikor Pesten azt a nevezetes népgyűlést rendezte, más nap az országházban is szóvá tették, mert a közönség és a rendnek őrei közt összekulömbözés történt az illetelmes magavelet irányában.

Ugron is felszólt. „Fel kell, hogy szólaljak, — mondta — mert azt a népgyűlést én rendeztem.“ — Elég kár! — zúgott közbe egy vogul a jobbik oldalról. „Hát, hogyha kár, vagy nem kár, — vetette vissza a székelly — arra nézve nem kérek öntől tanácsot, s hogy a saját pártján se kérem, mutatja az, hogy harminc éves mamelukságaért sem tudott egy királyi tanácsosságot kapni.“

Hát ez biza akárhogy is vegyük a dolgot, de legalább is gorombaság. Egy szegény embert, a ki harminc esztendő alatt először mond ki a t. Házban két összefüggő szót, ilyen érzékeny módon letromfolni, mégis csak kiméletlenség. Hanem hát nem is volna genie, ha nem volna hibája. Úgy látszik neki is van: nem pártfogója a fiatal tehetséges kezdőknek.

Nem boesátkozik elvont, száraz fejtegetésekbe, nem rágódik szavakon, pápaszemet sohasem tesz, mert ő annélkül is lát. Ha valaminek a jóságáról meg akar győződni, a történelemhez fordul, mert egy Ugron Gábort csak a történelem taníthat. És a mit ott beszélnek neki, azt hiszi fanatikusussal. Ebből beszél, ebből bizonyít, még akkor is, mikor eszmét magyaráz. Ebben van az ő csodálatos ereje. Mikor az egyházpólitikai viták alkalmával dívatba jött a házalás a szabadelvűség jelszavával, megmondta ő, hogy mi az a szabadelvűség. Kezbe vette a történelmet s onnan olvasott rá a házalókra. Ide írom egészen: „Bethlennek, Boeckaynak, Rákócynak és 48-nak zászlaira e szó volt írva: szabadság; nem pedig az, hogy szabadelvűség.“ „Szabadság, itten hordozák véres zászlóidat“, mondja a költő, nem pedig, hogy szabadelvűség, mert más a szabadság és más a szabadelvűség. A szabadságban benne van a szabadelvűség, de a szabadelvűségben nincs benne a szabadság. II. József császár kormánya szabadelvű volt, és Magyarország alkotmányát, törvényes rendjét, közszabadságát romokba akarta dönteni, s azokra kitűzni azt a lobogót, a melyre rá volt írva: szabadelvűség. Robespierre, a konvent szabadelvű volt, de nem a szabadság urakodott akkor Franciaországban, hanem a rémfület, a bakó. I. Napoleon kormánya szabadelvű volt, de szabadság nem volt akkor Franciaországban, mert nem a polgároknak akarata, hanem a császár parancsolata volt a törvény. És ezen császár dicsőségének vérsomjában egész Európa felszínét behintette nagy nemzetének csontjaival. A II. császárság, III. Napoleon kormánya szabadelvű volt, de a szédelgés, a korrupció a francia nemzetet katasztrófához vezette, és ezáltal jutott a szabadsághoz.”

Meg van egy sajátága, a mi beszédeinek színt és életet ad: a költői alak. Nagy és szép gondolatainak ruhát is tud adni. Nemesak invenciója bámulatos, hanem a forma is, melyben kifejezést nyer. Mindig lendületes, emelkedett, költői. Olyan szép, szónokias nyelvezettel Kossuth óta nem beszélt senki az országházban. Egy-egy nagy beszédét fel lehetne venni iskolai olvasókönyvekbe, mert bizonyos, hogy meg lehet

belőlük tanítani az ékes-szólást. Ide íktatom utolsó beszédének befejező részét példaképen:

„Olyan lesz ez a magyar alkotmány, a milyen volt a jeruzsálemi szent templom, a melynek még romjai is tiszteletet parancsoltak, egy egész nemzetnek. Multjának dicsőségét és fájalmát idézték fel, azért a rómaiak elhatározták, hogy ezeket a romokat is elörlék; a romok fölé egy új pogányvárost kell építeni, és felépítették Elia Capitolinát. És Elia Capitolinában megegyeztek a zsidóknak, — azt is csak később — hogy a szent romok helyére elmenjenek, a Titus által történt lerombolás évfordulóján kisírassák és kiátkozhassák magukat, sirathassák nemzeti dicsőségüket és megátkozhassák azokat a gonoszokat, a kik veszni engedték és kitaszították őket.“

Ugy nézem őt, mint a nemzeti hagyományok örét. Tulajdonképen az egész Ugron ebből van összeépítve. Azért olyan nagy. Egy szabad, büszke, nemes nemzetének kiváltságait féltő oligarcha, a ki még az ezredéves őserőnek és hagyományoknak birtetője a nyugat simaságával és erayedtségével szemben.

Nemcsak nemzetünket, hanem saját magát is a 25. §. ellen mondott beszédében fejezte ki legjobban. „Fejében a magyar európai, — mondta — szívében ázsiai; bírjuk mindazt, mit a nyugati népek hosszas bűvárkodás és fáradság után szereztek s megtöltjük azt Ázsiának erélyével, és hozzá tudunk adni a nyugat komolyságához Ázsiának ragyogó színeit. Kelet és nyugat között összekötő kapocs vagyunk.“

Ez az igazi Ugron.

Azt mondják róla, hogy vissza akar vonulni a politikától. Én nem hiszem. Olyan a kapocs közte és a Ház között, mint a szinész és a színpad között. Nem tud megélni nála nélkül. A Ház sem sokat ér nélküle. Aztán mit is csinálna közöttünk? Nem talál ő bele ebbe a mi világunkba. Olyan furcsán nézne ki itt közöttünk, csekély nép között. Ő is olyan mint az elefánt: nálunk kívívó, furcsa, mert nincs meg a kellő dekoráció: sivatag, pálma, hőség; de Afrikában helyén van, mert az a világ megfelel az ő nagy arányainak. Ugron sem élhet másutt a maga óriási tehetségével, nem érvényesülhet egybitt, csak a szellemi nagyság, nemzeti intelligencia legelső csarnokában; a törvényhozás termében.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Személyzet.** Püspök Urunk — az „*Eucharistia*“ társulat, valamint a gyulafehérvári *Oltáregyesület* vezetését egy kézben ohajtva egyesíteni — nsgs *Ujfalusi Jozsef dr.* apátkanonok urat, az *Oltáregyesület* érdemdús megteremtőjét és ügybuzgó igazgatóját, ki sokoldalú elfoglaltsága miatt a két egyesület vezetését elvállalni nem kívánta, az *Oltáregyesület* igazgatói tisztjéről főpásztori elismerése és köszönete mellett felmentette s helyébe — ugyancsak *Ujfalusi dr.* ajánlatára — *Sóóthy Gyula* szászéki lünek és papnöv. intéz. lelkigazgató urat nevezte ki.

— **Telki gyakorlatokat** tartott f. hó 19-től 22-ig a kolozsvári r. k. lünevöl intézet egyetemi ifjúsága. A konferenciális beszédeket *Prohászka O. dr.* mondotta. Püspök urunk állandóan jelen volt a telki gyakorlatokon, melyeken

különb. Kolozsvárnak szellemi intelligenciájából is többen vettek részt.

† **Viktoria Nagy-Britannia királynője** és India császárnője jan. 22-én életének 83. és uralkodásának 65. évében meghalt. Fényes sikereinek gazdag uralkodását, nagynevű államférfiak és kiváló tudósok teszik örökre emlékeztessé. Kath. Egyházunkra nézve is korszakalkotó volt az ő uralkodása. A kath. írek apolitikai és vallási szabadsága ugyan meg nem teljes s így az ir kérdés még mindig nyílt sebé Nagy-Britanniának; de az anglikán egyháznak közeledése a katolikushoz társadalmi előkelőségek konverziója s a kath. egyházi hierarchiának visszaállítása mind oly tények, melyek szavados előítéleteket szüntettek meg az alkotmányosságára és humanismusára büszke angolok közt s melyek Viktoria nevéhez fűződnek. Háromszáz millió alattvalója ült gyászt halála alkalmával. Békés jellemű volt s mégis annyit harcot kellett harcolnia s a végén is egy nemzetirtó harcot hagynak örökségül.

— **Halóhíradás.** A legmélyebb részvétellel vettük és tesztük közzé a következő gyászjelentést: „A csik-somlyói Szent-Ferenc rendi zárda tagjai mélyen megsomorodott szívvel tudatják, hogy Nagyontisztelendő P. K o p a t z J. P á t r i k testvérök és főgymnásiumi reudes hitvánár folyó hó 22-én d. u. 3 óraker ölete 47-ik, szerzetesi fogadalma 27-ik, áldozó papsága 20-ik évében a haldokló szentségeinek ajátos felvétele után az Urban csendesen elszenderült. A megboldogult hült tetemei folyó hó 24-én d. u. 3 óraker fognak a csik-somlyói zárda sirboltjába elhelyeztetni, tel kéért pedig az engesztelő szent mise áldozat 25-én d. e. 10 óraker fog a zárda templomában a Mindenhatónak bemuttatni. Te megboldogult! a ki egész életet az egyház hű szolgálatában töltötted, a ki a vezetésre bizott ifjúságnak atya és szemétfénye voltál, vedd jutalmadot ott fönn Attól a ki kimondhatatlan fájalmunkra téged életed deelőjén oly váratlanul körünköl észlőtt. Az örök világosság fényeskedjék neki! Csik-Somlyón, 1901. január 22-én.“

— **Lukács Béla síremléke.** Hegedűs Sándor kereskedelemügyi miniszter művész síremlékét rendelt Lukács Béla sírjára Ligeti Miklós fiatal szobrásznál. A kereskedelemügyi miniszter kegyeleme még arra is kiterjed, hogy a síremlék kőfaragó munkálatait eleve a Lukács Béla alapította zalatnai és székelyudvarhelyi kőfaragó-iskolákra bízta.

— **A népszámlálás eredménye az országban.** Az országos népszámlálásnak eddig közölt adatai nemzetünk örvendetes gyarapodásáról tesznek tanúságot. Kivált a városok lakossága szaporodott föl feltűnően, a mi viszont gazdaság tekintetéből nem kedvező jel, mert arra mutat, hogy a természetes szaporodás mellett a városokba való tördülés nagyban emelte azok lakosságának számát a falvak rovására, melyekben a nép nem tud mind megélni s ha már nyomorognia kell, inkább a városban nyomorog. Alább közöljük egyes városaink és nagyobb községeink lakosainak számát és ennek melkedését 1891. óta, az utolsó népszámlálás óta:

	Népessége 1901-ben	Szaporodás számszerint
Szeged	100.350	13.129
Debrecen	64.900	8.000
Pozsony	61.944	9.533
Hódmezővásárhely	61.200	10.320
Zágráb	57.930	19.188
Keeskemét	56.997	8.763
Arad	53.616	11.564
Temesvár	50.742	10.858
Nagyvárad	47.645	5.088
Pécs	42.423	8.356
Újpest	41.179	17.658
Miskole	41.100	19.692
Békés-Csaba	37.050	2.807
Kassa	35.884	7.000
Sopron	34.000	4—5000

Nyiregyháza	31.924	4.920
Szentcsanak	31.452	
Székes-Fehérvár	30.300	3.000
Cegléd	30.353	2.829
Ujvidék	30.800	6.083
Győr	27.980	5.185
Békés	27.000	
Sárovas	26.000	
Eger	24.000	1.500
Szolnok	24.948	4.200
Oroszháza	24.000	4.044
Eszék	23.794	3.962
Sombathely	23.400	
Nagykanizsa	23.481	2.861
Gyula	22.000	7.100
Baja	20.077	562
O-Becse	20.066	3.101
Pápa	17.225	2.964
Esztergom	17.062	1.315
Szegszárd	14.269	logyott 56
Lugos	14.609	2.220
Eperjes	13.597	3.226
Mező-Berény	13.200	
Tata-Tóváros	12.165	983
Erdőd	11.500	602
Gyoma	11.220	353
Tot-Komlós	11.380	744
Szeghalom	10.023	1.071
Munkács	10.728	3.197
Gyulafehérvár	9.702	1.514
Léva	8.382	982
Körös-Ladány	7.125	3
Zilah	7.055	581
Rozsnyó	5.279	467
Lőcse	6.702	484
Rimaszombat	5.788	549
Szigetvár	5.418	347

— **A vāmör baja.** A genfi vámfelügyelőség a minap zavarban volt. Egy csomag érkezett, a melyről a fölirat azt jelezte, hogy kitüntött bolhák vannak benne. Már most fölmerült a kérdés, miképp kell a bolhákat megvámolni. Lapozgatták a naplókat és kintint, hogy egy izben hangyák érkeztek esouagban. Ezeket a hangyákat akkoriban csemege gyanánt vāmolták el. Ez persze a bolhákra nem illet volna, mert nemcsak hogy mi nem esszük e kedves állatokat hanem ellenkezőleg, ők szívják ki a vértünket, ha hozzá juthatnak. Az esetet a berni pénzügyi hatóság elé vitték, a mely aztán a bolhákat az — állatserglet cím alá utalta. A bolhákat tehát fenevadakként vāmolták meg.

I R O D A L O M.

* **Lightfoot Claude.** Ifjúsági elbeszélés. Irta P. Finn. Fordította az esztergomi papnövéndékek irodalmi iskolája. Ára: 2. korona. A múlt évben P. Finnak a kitűnő amerikai elbeszélőnek Merton Adá-ját, most pedig Litfnt Clod-ját adja a magyar ifjúság kezébe az esztergomi papnövéndékek irodalmi iskolája. Litfnt Clod egy 12 éves gymnasista tele életkedvvel és gyermeki gondatlan pajzánsággal, ugyszólván játszva tanul, kitűnően tornázik, de egyuttal tiszta romlatlan lélek, ki a legnagyobb vágyakozással várja azt az időt, a mikor első áldozását fogja végezni. Az elbeszélésnek e kis hőse mellett állanak az ő lánytestvére, Alice, a testvéri szeretetnek ragyogó példányképe, továbbá iskolatársai, kisebb nagyobb diákok, mindannyian jól megrajzolt alakok. Nincs

bennök semmi mesterkéltség, túlzás; életük tiszta és derült, tele van szívük nemes érzelmekkel, van érzékük a magasabb dolgok iránt, mégis gyermekek, ifjak mindnyájan, szóval gymnasisták. A fordítás stílusa is megfelelő, a könyv különöse kiállítása csinos, ára csak 2 korona. Státusgymnasiumaink könyvtárai ugy ezt, mint az esztergomi papnövéndékeknek lapunk mult számában felsorolt kiadványait siessenek megszerezni. Az alsóbb osztályos diákjainknak jobb könyveket alig adhatunk kezükbe, mint ezek.

P á l y á z a t.

— **A csik-közmási anyamegye** róm. kath. kántor-tanítói és csik-lázárfalvi filialis megye róm. kath. kántori együttes javadalmas állomásra — a fopásztör 4886—1900. szám alatt kelt magas döntés alapján pályázat börtetettik. Jövedelmei: 1.) a közmási és lázárfalvi hivatelti őszkepe (tozs) 130 kalangya, értéke 510 K. 2.) tavaszkepe (zab) 110 kalangya, értéke 220 K. 3.) penzber és ospora 64 K. 4.) 60 term kemény tüzifa, értéke 120 K. 5.) 30 kézi napszám, értéke 30 K. 6.) stola 92 K. 7.) szentmise alapból 92 K. 8.) Mártonffy-alapból tanító segély 34 K. 9.) esedékes tanítói ötödéves korpótlék 100 K. 10.) 5 hold 649□-öl szántó, 2 hold 1:83 □-öl kaszáló rét, 1575□-öl belső kert évi jövedelme 421 K. 11.) a község osztatlan erdejéből szabad faizás és legeltetés, ennek értéke 209 K. Összes jövedelem: 1912 K. Ebből tanítói nyugdíjt tevő fizetés 917 K., kántori fizetés 995 K. Van ezen kívül csinos új téglafalazat, esep födeltt szabad lakás, mely áll: 4 szoba, 1 kamra, 1 gabonás (ez alatt jó pince), és egy sütőházból. Van az udvaron jó kút, eserépfedelet új-esztér, külön zsindegyedeletű istálló. Az egész telek jó, csinos kül- és belkerteséssel van ellátva. Kötelességei: Közmáson mint anyamegyében kántori teendők végzése, az iskolaszék által kijelölendő osztályokban a mindennapi és ismételt iskolások odaadó tanítása, s az ének tanítás. Lázárfalva filialis megyében a kántori teendők végzése, s az ottani harangozás, tempom takarítás és segédkántori teendőköl gondoskodás. Jelen állomást elnyerni obajtók kántor-tanítói oklevél és szolgálati bizonyítványal kellően okmányolt folyamodványajkat 1901 évi febr. hó 16-ig aulirt Ftdő iskolaszéki elnök urnak küldjék meg. Pályázók febr. 17-én vasárnap délelőtt 11 órskor tartandó isteni szolgálaton együttes próbatételre sziveskedjenek megjelenni.

Csik-Kozmás, 1901. január 17-én.

Szántó Abrahám gondnok, Bálint János m. b. Bardocz István lelkész, iskolaszéki elnök.

— **Pénztári üzenet.** Cs. J. Zalathna. A küldött tíz korona 1:00-ik évre szól.

J. Cs. L. Sz. Udvarhely. Nem tartozik, mert a küldött összeg felét 1901-ik évre is írtuk.

K. G. N.-Szeben. Kérdésére válaszoljuk, hogy az ezen évvel együtt 12 koronával.

Fr. S. N.-Szeben. A mult évről 2 korona, ez évről 6 korona áll még tenn.

A. Zs. Kászton-Jakabfalva Jól van.

L. S. Küküllő-Keményfalva. A most küldött összeg a folyó év első felére szól.

B. F. Miko-Ujfalva. Kivánságára tudatjuk, hogy ez idő szerint nem mint rendes tag, hanem mint előfizető szerepel, s a küldött 4 kor. 1900-ra szól.

— **Zbitek E. üvegmozaik- és szent sir-, lourdesi és urnapi oltár készítményeit XIII. Leó pápa ő Szentsége kitüntette s a szentpétervári kathol. theol. akademia s a konstantinápolyi német misszió elismeréssel jutalmazta. Gyára Neustiftben van Olmütz (Morvaország) mellett. Argyezékekkel ingyen és bérmentve bárkinek készséggel szolgál.**

Kiadja: Az erdélyi róm. kath. irodalmi Társulat. Felelős szerkesztő **Zlamál Agost.**

Szerkesztőtársak: **Eröss Jozsef, Peter János dr., Szilveszter Ferenc dr., Wagner Sándor.**

Nyomatott Papp Györgynél a püsp. lye. könyvnyomdában Gyulafehérvárt.